

Doi: 10.31470/2309-15-17-2019-1-62-72

УДК 821.161.2 – 6.09

Ironic Pathos of a letter in Romanticism

Іронічний пафос романтичного листа

Oksana Svyrydenko,

Ph. D. in Philology,

Assistant Professor

Оксана Свириденко,

к. філол. н., доцент

E-mail: o.svyrydenko@ukr.net

orcid.org/0000-0001-9287-5768

*Pereiaslav-Khmelnytskyi
Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University*

30, Sukhomlynskyi Str.,
Pereiaslav-Khmelnytskyi,
Kyiv Reg., Ukraine, 08401

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний
університет
імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08401*

Original manuscript received: May 25, 2019

Revised manuscript accepted: May 30, 2019

ABSTRACT

The article is devoted to the analysis of Ukrainian Romantic epistolary poetry heritage. The study of the national Romantic epistolary heritage gives the ground to suggest that a Romantic letter was characterized by ironic pathos. The usage of irony approaches in an epistolary text by Romantic addressees was due to the theory of romantic irony that was inspired by Socrates' irony and developed by representatives of Jena school of Romanticism. For romantics the irony was «manifestation of spirit freedom», «specific show of romantic objectivism» «subjective artist's own creations». (M.Palasiuk), that was due to romanticism esthetic and especially to romantic order for creative freedom. With the help of romantic irony these artists tried to save human's personality under the conditions of pressure to grade the conditions of social reality. The means of irony that lead to «the background» transfer and «Aesop's speech» show that the romantics seemed to isolate themselves from reality assertive and that ironic passages were only creators' phenomena who were trying to express boundlessness of his spiritual «I» fully. The article highlights the point that on the basis of Slavic literatures the romantic irony actually did not gained the popularity as the popularity of German and other western cultures. The reasons are in dependent, colonial status of the Slavic nations of that time that were made to appeal to national

sources. Under those conditions the ironic intonations were displaced with more actual for that time national and liberation rhetoric and pathos of struggle for national rights. It is pointed out, that Ukrainian tradition of romantic irony had besides all-European also own national development sources. Here we talk about national folklore curiosity culture and about traditions of Ukrainian Baroque in the first line about burlesque and travesty in particular of epistolary literature of the 16th – 18th centuries, which characteristic was the ironic world's attitude.

Key words: *Romantic period, letter of Romanticism, irony, ironic pathos.*

Вступ

Увага науковців до письменницького епістолярію, до епістолярної традиції в останні десятиліття невинно зростає. Маємо на увазі насамперед монографічні праці Г. Мазохи, А. Ільків, В. Кузьменка, В. Назарука, які в своїй сукупності прописують історію української епістолярної традиції від давнини до сучасності. При цьому епістолярна практика українських романтиків фактично так і не стала об'єктом зацікавленості дослідників. Винятком може слугувати хіба що дослідження А. Ільків «Інтимний дискурс письменницького епістолярію другої половини XIX-початку XX століть», у якому проаналізовано епістолярій М. Костомарова, П. Куліша, Т. Шевченка, зокрема жанр інтимного листа в доробку цих митців. У той же час поетика українського романтичного епістолярію залишається фактично недослідженою, що й зумовило вибір теми пропонованого дослідження, мета якого – проаналізувати специфіку іронічного пафосу листів романтиків.

Матеріал і методи досліджень

Матеріалом дослідження стали листи українських письменників-романтиків. Застосовано такі методи дослідження, як естетичний та типологічний.

Результати та їх обговорення

Романтичний лист досить часто є наскрізь іронічним. Застосуванню адресантами-романтиками прийомів іронії в епістолярному тексті сприяла теорія романтичної іронії, що була інспірована сократівською іронією й розроблена представниками єнської школи романтизму, зокрема Ф. Шлегелем. Йдеться насамперед про такі праці Ф. Шлегеля, як рецензії «Про Лессінга», «Про «Майстера» Гете», «Фрагменти», опубліковані в часописах «Ліцей» та «Атений», та нарис «Про не-зрозуміле», які були створені у 1797-98 роках. У своїй першій збірці «Фрагментів» (1797 р.) романтик так характеризував іронію: «У ній все повинно бути і жартом, і серйозним, усе щиро відвертим і все глибоко прихованим. Вона з'являється, коли поєднується розуміння мистецтва життя і науковий дух, співпадають завершена натурфілософія й завершена філософія мистецтва. Вона містить і збуджує почуття нездоланної суперечності безумовного й умовного, неможливості й необхідності, вичерпної

повноти вислову. Вона найбільш вільна з усіх вольностей, бо завдяки їй можна вивищитися над самим собою, однак вона також найбільш закономірна, бо вона безумовно необхідна» (Шлегель, 1983: 286–287). Як зазначає М.Паласюк, іронія була проявом свободи духу, специфічним виявом романтичного суб'єктивізму, суб'єктивної сваволі митця, що надзвичайно цінувалося романтиками. За словами дослідника, іронія була для Ф.Шлегеля й усіх романтиків єдиним засобом, який дозволяв піднятися над убогістю дріб'язкового провінційного життя, над ницістю духовного світу «гармонійного примітива». За допомогою романтичної іронії ці митці намагалися врятувати індивідуальність людини в умовах натиску нівелюючих умов соціальної дійсності. «Засобами іронії, що дозволяли переходити на «другий» план, і «езопової» мови, романтики неначе ізолювалися від дійсності, стверджуючи, що іронічні сюжети – це лише поетична уява митця, який прагне якнайповніше виразити безмежність свого духовного „Я”» (Паласюк: 302), – стверджує науковець.

За спостереженнями Ю.Грибкової, «романтичне переосмислення сократівської іронії проявилось, зокрема, у перенесення іронії Ф.Шлегелем у поезію» (Грибкова: 166). Увагу Ф.Шлегеля до застосування прийомів іронії в різножанровій літературі, зокрема в мемуаристиці, простежуємо в його листах до А.Шлегеля. В одному з листів Ф.Шлегель радив А.-В.Шлегелю прочитати «Мемуари» Е.Гіббона, у яких він вбачав вишуканий зразок іронічного стилю: «Прочитай при нагоді «Мемуари» Гіббона. Я отримав величезне задоволення, спостерігаючи за тим, як цей педант описує у них свої домашні дрібниці з такою ж класичною пишнотою і гідним спокоєм, як і в своїй «Історії». Мабуть, це одна з найбільш повчальних і, звичайно ж, найбільш смішних книг, які коли-небудь були написані. Неперевершеним є те, що він сам відчував себе смішним. ... І його дружні листи – це достойний, вартий уваги, чудовий історичним стиль, який змушує сміятися до сліз» (Шлегель: 405).

При цьому, як зазначає В.Поліщук, «на ґрунті слов'янських літератур романтична іронія все ж не набула такої популярності, як у німецькій чи інших західних культурах. Причини цього в залежному, колоніальному статусі тогочасного слов'янства, яке силою речі змушене було апелювати до підставових національних вартостей. У таких умовах іронічні інтонації витіснялися значно більш актуальною для того часу національно-визвольною риторикою та пафосом боротьби за національні права» (Поліщук В.).

Слід вказати не лише на специфіку функціонування та межі поширення іронії в українському мистецтві слова, але й на те, що українська традиція романтичної іронії мала, окрім загальноєвропейських, ще й власні національні джерела розвитку. Йдеться про багату національну фольклорну сміхову культуру та про традиції українського низового бароко, насамперед про бурлескно-

травестійну літературу XVI-XVIII століть, якій було притаманне іронічне ставлення до світу.

Традиція іронічного мовлення адресанта-полеміста, присутня в численних полемічних листах М.Максимовича до М.Погодіна, кореспондувала з тими традиціями, які були закладені українськими полемістами барокової доби, які відстоювали чистоту православної віри. Глузливе вістря вбивчої іронії, що звучала з листів на адресу опонента, було покликане поглузувати зі співрозмовника, принизити його, дорікнути за великодержавну позицію в тлумаченні українського мовного питання. Так, у першому листі «Филологических писем», дивуючись змінам в історико-філологічній системі М.Погодіна, М.Максимович іронізував, вдаючись до цитування українського прислів'я. «Його вернеш в плуг, а воно в луг», – констатував адресант, прагнучи повернути опонента на шлях істини. Глузуючи з опонента, М.Максимович порівнював М.Погодіна з наївною Едою, яка стала жертвою хитрого російського гусара (романтик вдавався до цитування поеми Є.Баратинського «Еда»).

«Что ж изменить ее могло,

Что это утро облекло,

И так внезапно, – в сумрак ночи?» (Максимович, 1856: 80), – іронічно запитував він у адресата.

В «Ответных письмах М.П.Погодину» М.Максимович прагнув заперечити твердження опонента щодо його надмірної пристрасності в полеміці, що велася. Дорікаючи М.Погодіну за те, що той не спроможний був розгледіти реальний стан речей, М.Максимович іронічно порівнював його з сімдесятирічним професором метафізики Брянцевим, який міг розгледіти текст лекції лише з допомогою великого збільшувального скла. Іронізуючи, М.Максимович писав М.Погодіну:

«Вон оно куда пошло!

Говорил старик наш Брянцев,

Прозревая сквозь стекло

В темну мудрость иностранцев» (Максимович, 1857: 85).

Іронія супроводжує й «Письма о Киеве» М.Максимовича. У листі дванадцятому автор уміщує рядок з поеми О.Пушкіна «Руслан і Людмила», який є пушкінським перекладом із «Пісень Оссіана» Дж.Макферсона. «Дела давно минувших лет!», – констатує М.Максимович, приступаючи до опису історії завершення свого ректорства в Університеті Святого Володимира (Максимович М., 1871, с. 58). Звісно, автор листа іронізував, адже у «Піснях Оссіана» мовилося про сиву давнину, а він згадував 1835 рік.

Іронізував М.Максимович і в «Письмах о князьях Острожских». «La divina comedia!» – із «захватом» констатував він, даючи свою оцінку Люблінської унії для України (Максимович, 1871: 98).

Іронія звучить із листів Л.Боровиковського до І.Срезневського. Зокрема, пишучи про той дискомфорт, який він відчував у курському чужомовному просторі, Л.Боровиковський констатував: «В холодной, но Святой Руси голой мой хохлацкий язык принужден надеть лапти; а Вы можете представить: как это неповоротливо и не по сердцу хохлу – Льву!» (Боровиковський, 1967: 207). Не може не привернути увагу обігрування адресантом свого імені, яке пов'язане з процесами самоспостереженнями та самовизначення, що в цілому характеризували романтичну епістолярну традицію. Нарікаючи себе Левом, який був уособленням мужності, хоробрості, величі та верховної влади, а не Левком, Л.Боровиковський вочевидь вдався до самоіронії. Так само дотепно-безглуздим і парадоксальним виглядав би портрет лева, якого б змусили носити лапті. Утім, цей оксиморон (лев у лаптях) чи не найповніше символізує силу й міру того внутрішнього спротиву, що його відчував Л.Боровиковський, перебуваючи за межами рідного україномовного простору.

Самоіронія звучить в листі Є.Гребінки до М.Новіцького від 12 лютого 1833 року. Опоетизовуючи високу романтичну дружбу, адресант іронізував: «Я верую в земную дружбу, как дитя верует уму своей нянюшки, как Мартин Яковлевич Юровскому, как твой почтенный дядюшка универсальной силе золототысячника» (Гребінка, 1971: 562).

Іронія звучала і в одному з ранніх листів Є.Гребінки (лист до Г.Гребінки від 3 листопада 1826 року). Так і не отримавши з дому яблук, юний адресант іронізував: «Скажу вам, что ваши яблоки, которые из старого сада, превкусные должно быть. Потому что вы мне их хотя и обещали, но до сих пор я не видал их в глаза» (Гребінка, 1971: 507].

До самоіронії вдавався і П.Куліш, коли в листі до М.Погодіна від 2 березня 1843 року писав: «Надобно Вам знать, что я имею все атрибуты великого поэта, т. е.: 1) денег ни гроша, 2) порядочные долги, 3) должность самую ничтожную (меня, не знаю почему, держат в чёрном теле те самые люди, которые мне трубят в уши о моих способностях), 4) мне тяжелы и ступеньки чужого крыльца, 5) у меня, если угодно, есть и *injusta patria*!; словом, ничем из принадлежностей поэта судьба меня не обделила» (Куліш, 2005: 13-14).

Іронізував П.Куліш і в листі до О.Бодянського від 1 жовтня 1849 року, писаному з Тули в період заслання. «О занятиях своих нечего сообщить Вам особенного; довольно того, что они идут равным шагом, что наши волики в ярмі. Не втерпів таки, щоб не пробовкнуть по-своему! «Ничего, ничего – молчание!», как говорит Гоголев сумасшедший в своих записках» (Куліш, 2005: 301), – іронічно констатував адресант, натякаючи на своє уярмлене становище й необхідність мовчати з огляду на можливі додаткові репресивні заходи. У іншому листі цього ж таки періоду (лист до О.Бодянського від 1 листопада 1849 року) П.Куліш іронізував з приводу своєї нової посади та мізерних заробітків: «Я же получил место помощника редактора губернских ведомостей с 600 р. асс. жалованья. Поживывьсь як собака мухою!» (Куліш, 2005: 301-302).

Своє несподіване повернення з закордонної подорожі в Україну влітку 1858 року П.Куліш у листі до І.Хильчевського від 3 серпня 1858 року пояснює іронічно як власну забаганку: «Муза моя, почувствовав себя беременною, поехала за границу рожать, в чаянии спокойства, которого нет в Петербурге, ибо всякое общественное и литературное волнение в ней, как в особе нервной, отражалось очень сильно. Но к удивлению моему, я увидел, что за границей спокойствия гораздо меньше и что процесс рождения духовных чад совершиться благополучно не может... Потому бросились мы, т.е. я, муза и Александра Михайловна осматривать Европу. Быстро, быстро заглянули в лицо нескольких сторон, высмотрели притертые румянами морщины, плюнули и воротились домой» (Куліш, 1984: 137).

Іронічно П.Куліш реагував на тогочасну мовну ситуацію в Україні, а власне, на той факт, що українська інтелігенція добровільно відмовлялася від української мови й легко переходила на чужомовну позицію. Ставлячи в приклад інші нації, адресант у листі до О.Милорадици від 18 лютого 1857 року з гіркотою іронізував: «...Живе німець по-німецьки, турок по-турецьки, англичанин по-англійськи і москаль по-московськи, тільки наш брат, українець, носить навиворот свою одіжку. Підбита, бачте, московською китайкою або німецькою чи французькою матерією, то що вже лице проти підбою?» (Куліш, 1984: 100).

Іронізував П.Куліш і в «Листах з хутора». Так, у першому листі, говорячи про ту загрозу, яка нависла над українськими хуторами, що опинилися під загрозою знищення, адресант констатував: «Коли б мали волю сі добродії, то вже б давно наші хутори посписували, розцінили всякий ступінь землі, позаводили б на всякий хутір по трахтирю з Катеринкою». Далі автор іронічно закидав: «І було б у нас так гарно та любо, як у них отам де-небудь на Крестовському або в Сокольниках» (Куліш, 1861: 310).

Іронія характеризує епістолярну манеру Т.Шевченка. Наприклад, у листі до М.Осипова від 20 травня 1856 року з Новопетрівського укріплення він переказував фольклорну історію про грішника, власну історію про посажену вербову гілку, проводячи поміж ними паралелі і роблячи іронічний висновок про те, що його гріхи, незважаючи на те, що вербова гілка стала деревом, так і не були відпущені й він не отримав звільнення. Адресант іронізував: «Верба моя также выросла и укрывает меня в знойный день своею густою тенью, а отпущения грехов моих нет как нет! Но тот был разбойник, а я, увы, сочинитель» (Шевченко, 2003: 507). Цитовані рядки містять алюзію до байки І.Крилова «Сочинитель и разбойник», яка розкриває суть іронічного погляду Т.Шевченка на існуючу ситуацію. У своєму творі байкар описував ситуацію, коли і розбійник, і поет потрапляють до пекла, але отримують «різні» вирoki і покарання. Розбійника було спалено швидко. На пекельному великому

вогнищі. До поета натомість судді були «не такі суворі». Поет горів повільно й довго.

Іронізував Т.Шевченко і в листі до М.Лазаревського від 29 листопада 1857 року. Даючи високу оцінку роману «Чорна рада» П.Куліша, адресант писав: «Я вже в другий раз читаю «Чорну раду» і як прочитаю, то напишу йому прездоровенний мадригал» (Шевченко, 2003: 145).

Нерідко щодо предмету розмови іронізував у своїх кореспонденціях М.Гоголь. Так, у листі до матері від 30 травня 1828 року він, радіючи з приводу одруження сестри, писав з іронією: «Сестру благодарю и поздравляю с новосельем, родиной и курами (Гоголь, 2009: 89). Самоіронія звучить і в листі М.Гоголя до П.Косяровського від 2 вересня 1828 року, у якому адресант фігурує як «сахарный племянничек» (Гоголь, 2009: 89).

У листі до М.Погодіна від 1 лютого 1833 року М.Гоголь гостро іронізував щодо своєї творчої бездіяльності: «Но я стою в бездействии, в неподвижности. Мелкого не хочется! великое не выдумывается! Одним словом, умственный запор. Пожалейте обо мне и пожелайте мне! Пусть ваше слово будет действительнее клистира» (Гоголь, 2009: 206). У листі до В.Тарновського від 2 жовтня 1833 року іронічне вістря адресанта було спрямоване проти поштової служби: «Фу ты пропасть, какая скорая почта! Письмо твое, писанное в апреле, я получил в октябре» (Гоголь, 2009: 224).

Наскрізь іронічною є кореспонденція М.Гоголя до М.Балабіної від 12 жовтня 1836 року, яка є пародією на лист-тревелог і має назву «Путешествие из Лозанны в Веве». «Образившись» на М.Балабіну за те, що вона не переповіла йому в листах свої враження від мандрівки в Антверпен і Брюссель, М.Гоголь пише їй пустопорожній іронічний лист про свою подорож у Веве. У об'ємному листі на кількох сторінках було розписано обід М.Гоголя перед від'їздом у Веве. Лист містив детальний опис усіх страв (суп з вермішелью, відварена яловичина, котлети з баранячого м'яса, шпинат, шпигований телятиною, риба середньої величини до білого соусу, картопля, компот з грушами, тістечко, а потім ще одне тістечко з рисом та яблуками тощо) та детальний переказ розмов з офіціантом. Не менш детально у листі було описано поштову карету, якою адресант мав відправитися у Веве, усіх пасажирів та їхні «розміри», а також ті обставини, які змусили мандрівника зайняти місце не в кареті, а зверху на ній. Лист містив інформацію про те, що зверху на кареті було місця стільки, що навіть поряд із собою Гоголь-мандрівник зміг покласти і свої ноги, нічого не заплативши додатково, що змусило його думати про те, що його ноги напрочуд легкі. Натомість опис подорожі умістився у кількох іронічно сфокусованих рядках: «Таким образом, поместившись лежа на карете, я начал рассматривать все бывшие по сторонам виды. Горы чрезвычайно хороши, и почти ни одной не было такой, которая бы

шла вниз, но все вверх. Это меня так изумило, что я уже и перестал смотреть на другие виды; но более всего поразил меня гороховый фрак сидевшего со мною кондуктора. Я так углубился в размышления, отчего одна половина его была темнее, а другая светлее, что и не заметил, как доехал до Веве» (Гоголь, 2009: 79). Після більш ніж скромного опису мандрівки містився украй детальний опис того, як мандрівник спускався з карети, яка нога першою і на яку саме спицю колеса ступила. Мандрівка «закінчувалася» в кімнаті готелю, де подорожній, як зазначалося в листі, посидів і на одному дивані, і на іншому. «Всё прочее, что было, всё было не замечательно» (Гоголь, 2009: 80), – іронічно підсумовував М.Гоголь, наполегливо натякаючи, що він чекає на лист-відгук М.Балабіної на його лист-«тревелог», й наводячи приклад можливого листа-відповіді, що був витриманий у такій же іронічній манері.

Іронічний тон притаманний також листам А.Могилянського. Так, у листі до Я.Головацького від 24 лютого 1848 року романтик, скаржачись на свою відірваність від світу, іронізував: «Любезний брате Яцю! На мні справджується тота руська приповідка: «До села тогда новина приходить, коли її уже в місті всі сороки та й ворони на стріхах вискребечуть!» Таке ж то й моє! Сиджу в селі, як червак в хрину, та й не знаю, що ся де на великім світі діє. Уже ціла наша Галичина «Вінок» твого брата Івана першу й другу часть не лише прочитала, але, може, й подерла, а я аж сих м'ясиць довідався, що якийсь вінок єсть для русинів уплетений і що й моя галузочка барвінку або калинки єсть в него увита!» (Письменники Західної України, 1965: 485).

Висновки

Отже, аналіз національної романтичної епістолярної традиції дає підстави стверджувати, що романтичному листу притаманний іронічний пафос. Застосуванню адресантами-романтиками прийомів іронії в епістолярному тексті сприяла теорія романтичної іронії, що була інспірована сократівською іронією й розроблена представниками єнської школи романтизму. Для романтиків іронія була «проявом свободи духу», «специфічним виявом романтичного суб'єктивізму», «суб'єктивної сваволі митця» (М.Паласюк), що відповідало естетиці романтизму й, зокрема, романтичній настанові на абсолютну свободу творчості. При цьому українська традиція романтичної іронії мала, окрім загальноєвропейських, ще й власні національні джерела розвитку. Йдеться про національну фольклорну сміхову культуру та про традиції українського низового бароко, насамперед про бурлескно-травестійну, зокрема й епістолярну, літературу XVI-XVIII століть, якій було притаманне іронічне ставлення до світу.

Література

1. Боровиковський Л. Повне зібрання творів. Київ: Наукова думка, 1967. 280 с.

2. Гоголь Н. Полное собрание сочинений и писем: В 17 т. Т. 10: Переписка. 1820-1834. Москва: Издательство Московской Патриархии, 2009. 392 с.
3. Гоголь Н. Полное собрание сочинений и писем: В 17 т. Т. 11: Переписка. 1835-1841. Москва: Издательство Московской Патриархии, 2009. 488 с.
4. Гребінка Є. Твори в 3-х томах. Том 3. Київ: Наукова думка, 1981. 703 с.
5. Грибокова Ю. Концепція романтичної іронії єнської школи. URL: <http://doxa.onu.edu.ua/Doxa12/157-166.pdf>.
6. Куліш П. Вибрані листи Пантелеймона Куліша, українською мовою писані. Нью-Йорк-Торонто: Українська вільна академія наук у США, 1984. 326 с.
7. Куліш П. (Хуторянин). Листи з хутора. Лист II. *Основа*. 1861. №2. С.227-232.
8. Куліш П. Повне зібрання творів. Листи. Т. I: 1841-1850. Київ: Критика, 2005. 648 с.
9. Максимович М. Вибрані твори. Київ: Либідь, 2004. 360 с.
10. Максимович М. Ответные письма М.П.Погодину. *Русская беседа*. 1857. Ч.II. С.80-104.
11. Максимович М. Письма о Кіеве и воспоминания о Тавриде. СПб.: Типография А.Траншеля, 1871. 156 с.
12. Максимович М. Филологические письма к М.П.Погодину. *Русская беседа*. 1856. Ч.III. С.78-139.
13. Паласюк М. Іронія в контексті німецького романтизму. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17546/2/Conf_2016_Palasiuk_M_I-Irony_in_the_context_302-303.pdf.
14. Письменники Західної України 30-50-х років XIX століття. Київ: Дніпро, 1965. 652 с.
15. Поліщук, Авторство і гра. *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2013.№2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2013_2_5.
16. Шевченко Т. Зібрання творів: у 6 т. Київ: Наукова думка, 2003. Т. 6. 632 с.
17. Шлегель Ф. Эстетика. Философия. Критика: В 2-х томах. Москва: Искусство, 1983. Т.1. 479 с.
18. Шлегель Ф. Эстетика. Философия. Критика: В 2-х томах. Москва: Искусство, 1983. Т. 2. 448 с.

References

1. Borovykovskiy, L. (1967). *Povne zibrannia tvoriv* [Full collection of works]. Kyiv: Naukova dumka. 280 s. [in Ukrainian].
2. Gogol, N. (2009). *Polnoe sobranie sochineniy i pisem: V 17 t.* [Full collection of works and letters: Volume 17]. Moskva: Izdatelstvo Moskovskoy Patriarhii. T. 10: *Perepiska*. 1820-1834. 392 s. [in Russian].

3. Gogol, N. (2009). Polnoe sobranie sochineniy i pisem: V 17 t. [Full collection of works and letters: Volume 17] Moskva: Izdatelstvo Moskovskoy Patriarii. T. 11: Perepiska. 1835-1841. 488 s. [in Russian].
4. Hrebinka, Ye. (1981). Tvory v 3-kh tomakh. [Works in three volumes]. Kyiv: Naukova dumka. Tom 3. 703 s. [in Ukrainian].
5. Hrybkova, Yu. Kontseptsiiia romantychnoi ironii yenskoii shkoly [The concept of romantic irony of Jena school]. URL: <http://doxa.onu.edu.ua/Doxa12/157-166.pdf>. [in Ukrainian].
6. Kulish, P. (1984). Vybrani lysty Panteleimona Kulisha, ukrainskoiiu movoiu pysani [Panteleimon Kulish's selected letters written in Ukrainian]. Niu-York-Toronto: Ukrainska vilna akademiia nauk u XIX st. 326 s. [in Ukrainian].
7. Kulish, P. (Khutorianyn) (1861). Lysty z khutora. Lyst II. [Letters from Steading. Letter II]. Osnova. №2. S.227-232. [in Ukrainian].
8. Kulish, P. (2005). Povne zibrannia tvoriv. Lysty [Full collection of works]. Kyiv: Krytyka, 2005. T. I: 1841-1850. 648 s. [in Ukrainian].
9. Maksymovych, M. (2004). Vybrani tvory. [Selected works]. Kyiv: Lybid. 360 s. [in Ukrainian].
10. Maksimovich, M. (1857). Otvetnyie pisma M.P.Pogodinu [Responded letters to M. P. Pogodin]. Russkaya beseda. Ch.II. S.80-104. [in Russian].
11. Maksimovich, M. (1871). Pisma o Kieve i vospominaniya o Tavride [Letters about Kyiv and memories about Tavryda]. SPb.: Tipografiya A.Transhelya. 156 s. [in Russian].
12. Maksimovich, M. (1856). Filologicheskie pisma k M.P.Pogodinu [Phylological letters to M.P.Pogodin]. Russkaya beseda. Ch.III. S.78-139 [in Russian].
13. Palasiuk, M. Ironiia v konteksti nimetskoho romantyzmu [Irony in the context of German romanticism]. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17546/2/Conf_2016_Palasiuk_M_I-Irony_in_the_context_302-303.pdf. [in Ukrainian].
14. Pysmennyky Zakhidnoi Ukrainy 30-50-kh rokiv XIX stolittia [Writers of Western Ukraine]. Kyiv: Dnipro, 1965. 652 s. [in Ukrainian].
15. Polishchuk, J. Avtorstvo i hra [Authorship and play]. Synopsys: tekst, kontekst, media. 2013.№2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2013_2_5. [in Ukrainian].
16. Shevchenko, T. (2003). Zibrannia tvoriv: u 6 t. [Collection of works: in 6 volumes]. Kyiv: Naukova dumka. T. 6. 632 s. [in Ukrainian].
17. Shlegel, F. (1983). Estetika. Filosofiia. Kritika: V 2-h tomah. [Ethetic. Philosophy. Critics: in 2 volumes]. Moskva: Iskusstvo. T.1. 479 s. [in Russian].
18. Shlegel, F. (1983). Estetika. Filosofiia. Kritika: V 2-h tomah. [Ethetic. Philosophy. Critics: in 2 volumes]. Moskva: Iskusstvo. T. 2. 448 s. [in Russian].

АНОТАЦІЯ

У статті аналізується іронічний пафос романтичного листа. Наголошується, що застосуванню адресантами-романтиками прийомів іронії сприяла теорія романтичної іронії, що була зумовлена сократівською іронією й розроблена представниками єнської школи романтизму. Для романтиків іронія була «проявом свободи духу» (М.Паласюк), що відповідало естетиці романтизму й, зокрема, романтичній настанові на абсолютну свободу творчості. При цьому українська традиція романтичної іронії мала ще й власні національні джерела розвитку. Йдеться про національну фольклорну сміхову культуру та про традиції українського низового бароко.

Ключові слова: романтизм, лист доби романтизму, іронія, іронічний пафос.

АННОТАЦИЯ

Свириденко О.М. Иронический пафос романтического письма.

В статье анализируется иронический пафос романтического письма. Отмечается, что применению адресантами-романтиками приемов иронии способствовала теория романтической иронии, которая была обусловлена сократовский иронией и разработана представителями йенской школы романтизма. Для романтиков ирония была «проявлением свободы духа» (М.Паласюк), что соответствовало эстетике романтизма и, в частности, романтической установке на абсолютную свободу творчества. При этом украинская традиция романтической иронии имела еще и собственные национальные источники развития. Речь идет о национальной фольклорной смеховой культуре и о традициях украинского низового барокко.

Ключевые слова: романтизм, письмо эпохи романтизма, ирония, ироничный пафос.